

РОБЪРТ ШЕКЛИ

СТОЙНОСТТА НА ЖИВОТА

Превод от английски: [Неизвестен], 1967

chitanka.info

Керин реши, че настроението му е лошо още от миналата седмица, от самоубийството Милър насам. Но това не го освободи от смътните, необясними страхове, които се гнездяха някъде дълбоко в съзнанието му. Глупости. Самоубийството на Милър не го засяга.

Но защо свърши със себе си този жизнерадостен дебелак? Милър имаше всичко, за което заслужава да се живее: жена, деца, добра работа и всички чудеса на лукса, създадени от века. Защо направи той това?

— Добро утро, скъпи — каза жена му, когато седнаха да закусват.

— Добро утро, мила. Добро утро Били.

Синът му измърмори нещо в отговор.

Всеки си е башка луд, реши Керин и започна да набира на диска номерата на блюдата за закуска. Изисканата храна се готвеше и сервираше от новия автоготвач на фирмата „Авиньон електрик“.

Лошото му настроение не се разсейваше; и това беше особено неприятно, защото днес Керин искаше да бъде във форма. Имаше свободен ден и очакваше пристигането на инспектора от „Авиньон електрик“. Това беше знаменателен ден.

Той стана от масата заедно със сина си.

— Всичко хубаво, Били.

Синът му кимна мълчаливо, взе чантата си и замина за училище. Керин се учуди: дали не го тревожи нещо? Надяваше се, че не. Един ипохондрик в семейството е достатъчен.

— Довиждане, мила. — Той целуна жена си, която се готвеше да върви на пазар.

„Във всеки случай тя поне е щастлива“ — помисли си той, докато я изпровождаше с поглед до портата. Питаше се колко ли пари ще остави в магазина на „Авиньон електрик“.

Погледна часовника си и установи, че до идването на инспектора от „А. Е.“ остава половин час. Най-добрият начин да се освободиш от лошото настроение е да го измиеш, си каза той и се запъти към банята.

Банята беше блестящо чудо от пластмаса и нейният лукс върна на Керин загубения душевен покой. Той хвърли дрехите си в перално-гладачния автомат на „А. Е.“ и постави регулатора на душа малко погоре от делението „освежително“. По тялото му плисна струя вода, чиято температура надвишаваше с пет градуса нормалната

температура на кожата. Прекрасно! А след това — ободрителното разтриване до сухо с автоматичната хавлия на „А. Е.“.

Чудесно, мислеше си той, докато хавлията обтягаше и разтриваше всеки мускул. И не може да не бъде чудесно, спомни си той. Автохавлията на „А. Е.“ заедно с бръснарските принадлежности му струваше тридесет долара плюс данъка.

И все пак тя си заслужава парите, реши той, когато бръсначът се подаде и смъкна едва наболата му брада. В края на краищата какво остава в живота, ако не да се наслаждаваш на луксозните предмети?

Когато изключи автохавлията, по кожата му лазеха приятни тръпки. Трябваше да се чувствава прекрасно, но не се чувствуваше. Мисълта за самоубийството на Милър непрекъснато го измъчваше, нарушаваше спокойствието на почивния ден.

Какво друго още го тревожеше? С къщата, разбира се, всичко беше наред. Документите за инспектора бяха готови.

— Не съм ли забравил нещо? — попита се той гласно.

— След петнадесет минути ще дойде инспекторът от „Авиньон електрик“ — прошепна монтираният в банята стенен секретар на фирмата „А. Е.“.

— Зная. Друго?

Стенният секретар издърдори натрупаните в неговата памет сведения — огромно множество дреболии относно поливането на тревата, проверяването на реактобила, купуването на телешки котлети за понеделник и т.н. Дребболии, за които досега не бе успял да отдели време.

„Добре, достатъчно“. Той се остави да бъде облечен от автолакея на „А. Е.“ и последният изкусно драпира кокалестата му фигура с някакви нови тъкани. Тоалетът бе завършен от едно облаче моден мъжки парфюм и Керин, движейки се внимателно между поставените покрай стените апарати, се запъти към гостната.

Един бегъл поглед върху стенните дискове и прибори го убеди, че в къщата всичко е наред. Съдовете от закуската бяха измити и прибрани, никъде не се виждаше прах, подовете бяха лакирани до огледален блясък, дрехите на жена му бяха окачени в гардероба, а моделите на ракетни кораби, които правеше синът му, бяха поставени в стенния шкаф.

Престани да се вълнуваш, ипохондрико, сърдито си каза той.

Вратата съобщи: „Дошъл е мистър Петис от финансовия отдел на «Авиньон електрик»“. Керин вече се готвеше да заповяда на вратата да се отвори, но навреме забеляза автоматичния барман.

Боже прави, как не се беше сетил за него?

Автоматичният барман беше изработен от фирмата „Кастил моторс“. Керин го купи в момент на слабост. Инспекторът от „А. Е.“ няма да изпадне в особен възторг от това, защото неговата фирма също произвежда такива автомати.

Той изгърколи бармана в кухнята и заповяда на вратата да се отвори.

— Здравейте, сър. Времето днес е прекрасно — каза мистър Петис.

Този висок, представителен човек беше облечен в старомоден твиден костюм. На ъглите на очите му имаше бръчици, присъщи на хората, които често и охотно се смеят. Лицето му се разля в усмивка; след като стисна ръката на Керин, той огледа отрупаната с предмети стая.

— Прекрасна къщичка имате, сър! Прекрасна! Ако искате да знаете, едва ли ще наруша професионалната етика на фирмата, като ви кажа, че вашият интериор е най-красивият в района.

Керин си представи дългите редове еднакви къщи в своя квартал, в съседния и в следващия и почувствува внезапен прилив на гордост.

— Е, как е, всички апарати в изправност ли са? — попита мистър Петис, като постави чантата си на стола. — Всичко ли работи?

— О, да — с ентузиазъм отговори Керин. — Щом имаш вземане-даване с „Авиньон електрик“, няма защо да се страхуваш от неизправности.

— Фонорът в ред ли е? Променя ли мелодиите всеки седемнадесет часа?

— Разбира се — отговори Керин. — Досега някак не му бе останало време да пусне фонора, но във всеки случай като мебел той беше извънредно ефектен.

— А как е стереовизорът? Харесват ли ви се програмите?

— Приема безупречно. — Той бе видял случайно една програма миналия месец и тя му се беше сторила поразително жизнена.

— А как е кухнята? Автоготвачът в изправност ли е? Рецептмайсторът все още ли скалпва нещо новичко?

— Великолепно съоръжение. Просто великолепно.

Мистър Петис продължаваше да разпитва за хладилника, прахосмукачката, реактобила, вертолета, подземния плавателен басейн и за стотиците други предмети, купени от фирмата „Авиньон електрик“.

— Всичко е прекрасно — каза Керин. Той малко послъгваше, защото беше успял да разопакова далеч не всички покупки. — Просто чудесно.

— Много се радвам — каза мистър Петис и с въздишка на облекчение се отпусна на облегалката. — Нямате представа колко усилия полагаме, за да останат нашите клиенти доволни. Ако продукцията е несъвършена, тя трябва да бъде върната; при връщане не задаваме никакви въпроси. Винаги сме щастливи да угодим на клиента.

— Уверявам ви, че аз много ценя това, мистър Петис.

Керин се надяваше, че на служителя на „А. Е.“ не ще му хрумне да оглежда кухнята. Пред неговите очи непрекъснато стоеше автоматичният барман на фирмата „Кастил моторс“, неуместен като таралеж на кучешка изложба.

— Мога с гордост да заявя, че повечето жители на вашия район купуват от нас — говореше през това време мистър Петис. — Ние сме солидна фирма.

— Мистър Милър също ли беше ваш клиент? — полюбопитствува Керин.

— Оня, дето се самоуби ли? — Петис за миг се намръщи. — Откровено казано, да. Това ме порази, сър, просто не смая. А не беше минал и месец, откакто този момък купи от мен съвсем нов реактобил, развиващ на прав участък триста и петдесет мили в час! Радваше се като дете! И след това изведнъж да направи такава работа! Разбира се, след купуването на реактобила дългът му малко се увеличи.

— Естествено.

— Но какво значение имаше това? За него беше достъпен всеки лукс. А той взе, че се обеси.

— Обеси ли се?

— Да — каза Петис и отново се намръщи. — В къщата му има всички модерни удобства, а той се обеси с въже. Навярно нервите му са били разклатени отдавна.

Мрачният поглед изчезна и се смени с привичната усмивка.

— Но стига за това! Да поговорим по-добре за вас.

Когато Петис отвори чантата си, усмивката му стана още по-широка.

— И така ето вашият баланс. Вие ни дължите двеста и три хиляди долара и двадесет и девет цента, мистър Керин — това е равносметката след последната ви покупка. Нали така?

— Да, така е — потвърди Керин. Той помиеше тази цифра по своите книжа. — Ето ви поредната вноска.

Той подаде на Петис един плик, който последният постави в джоба си, след като преброи предварително съдържанието му.

— Прекрасно. Но нали знаете, мистър Керин, вашият живот няма да ви стигне, за да ни изплатите двестата хиляди долара.

— Да, едва ли ще успея — трезво се съгласи Керин.

Той не беше навършил още и четиридесет години и благодарение на чудесата на медицинската наука имаше в запас още цели сто години живот.

Но, изкарвайки три хиляди долара годишно, той все пак нямаше да може да изплати дълга си и същевременно да издържа своето семейство.

— Разбира се, ние не бихме искали да ви лишаваме от необходимото. Да не говорим за смайващите изделия, които ще произведем идната година. Вие няма да пожелаете да изпуснете тези предмети, сър!

Мистър Керин кимна. Наистина му се искаше да се снабди с новите изделия.

— А какво ще кажете, ако сключим с вас обикновеното споразумение? Ако се задължите през първите тридесет години след пълнолетието си вашият син да ни внася своята заплата, ние с удоволствие ще ви отпуснем допълнителен кредит.

Мистър Петис извади от чантата си някакви документи и ги постави пред Керин.

— Трябва само да се подпишете тук, сър.

— Не знам какво да правя — каза Керин. — Не съм много склонен. Бих искал да помогна на момчето в живота, а не да му стоварвам от самото начало...

— Но, драги сър — прекъсна го Петис, — това се прави и за вашия син също. Нали той живее тук? Той има право да се ползува от луксозните предмети, от чудесата на науката.

— Разбира се — потвърди Керин. — Но...

— Помислете само, сър, днес средният човек живее като цар. Преди сто години дори за най-големия богаташ на света не беше достъпно това, което притежава днес обикновеният гражданин. Не трябва да гледате на това задължение като на дълг. Всъщност това е капиталовложение.

— Вярно — несигурно каза Керин.

Помисли за сина си, за неговите модели на ракетни кораби, звездни карти и чертежи. „Правилно ли постъпвам?“ — запита се той.

— Какво ви безпокои? — бодро попита Петис.

— Просто си помислих — каза Керин. — Да поема задължение срещу заплатата на сина си — не ви ли се струва, че отивам прекалено далеч.

— Прекалено далеч? Драги сър! — Петис избухна в смях. — Познавате ли Мелон? Онзи, който живее в края на квартала? Не казвайте никому, че сте го чули от мен, но той вече заложи заплатата на своите внуци за целия им живот! А този човек няма и половината от онова, което е решил да купи! Ние ще измислим нещо за него. Обслужването на клиентите е наша работа и ние сме специалисти в това отношение.

Керин видимо потръпна.

— А когато вас няма да ви има, сър, всичко това ще бъде наследено от вашия син.

Това е вярно, помисли си Керин. Синът ми ще притежава всички удивителни неща, с които е пълна къщата. И в края на краищата става дума само за тридесет години, а средната продължителност на живота е сто и петдесет години.

Той се подписа, като завърши подписа си със сложни завъртулки.

— Отлично! — каза Петис. — Впрочем, вие имате ли в къщи командооператора на фирмата „А. Е.“?

В къщата му нямаше такова нещо. Петис обясни, че командооператорът е последна новост, огромно постижение на науката и техниката. Той е предназначен за извършване на всички работи по

разтребването на къщата и приготвянето на храната — собственикът не трябва и пръста си да помръдне.

— Вместо да се разкарвате по цял ден из къщата и да натискате половин дузина различни копчета, трябва да натиснете само едно! Забележително изобретение!

Понеже тази новост струваше само петстотин тридесет и пет долара, Керин купи и нея, като прибави тази сума към дълга на сина си.

Което е вярно, вярно е, мислеше си той, изпращайки Петис до вратата. Някога тази къща ще принадлежи на Били. На него и на жена му. Те безспорно ще искат всичко да бъде най-ново. Само едно копче, помисли си той. Това наистина спестява време. След като Петис си отиде, Керин отново седна в регулируемото кресло и включи стереовизора. Повъртя копчетата и откри, че не му се гледа нищо. Отпусна креслото назад и задряма.

Дълбоко в неговото съзнание нещо продължаваше да не му дава мира.

— Здравей, мили! — Събуди се и видя, че жена му се е върнала вече в къщи. Тя го млясна по ухото. — Я виж!

Жена му бе купила халата-сексоусилвател на фирмата „А. Е.“. Беше приятно поразен, че това е единствената ѝ покупка. Обикновено Лила се връщаше от магазините натоварена с пакети.

— Прекрасен е! — похвали го той.

Тя се наведе, поднасяйки лицето си за целувка, и се изкикоти. Беше възприела този навик от една популярна стереозвезда, която отскоро беше на мода. Този навик не се харесваше на Керин.

— Сега ще набера вечерята — каза тя и отиде в кухнята. Керин се усмихна при мисълта, че скоро тя ще набира блюдата, без да излиза от гостната. Отново се отпусна в креслото и в този момент влезе синът му.

— Как е, сине? — топло го попита Керин.

— Добре — апатично отговори Били.

— Какво има, моето момче? — Момчето мълчеше и гледаше в краката си с невиждащи очи. — Е хайде, разкажи на баща си какво те мъчи.

Били седна на един опаковъчен сандък и подпря брада с длани. Той замислено погледна баща си.

— Татко, мога ли да стана майстор-настройчик, ако поискам?

Мистър Керин се усмихна на наивния въпрос. Били искаше да стане ту майстор-настройчик, ту летец-космонавт. Настройчиците принадлежаха към елита. Те се занимаваха с поправката на автоматичните ремонтни машини. Ремонтните машини правят всичко, каквото поискате, но никоя машина няма да поправи машина, която сама поправя машини. Тук именно на сцената се появяват майсторите-настройчици.

Но около тази сфера на дейност се водеше бясна конкурентна борба и само малцина измежду най-способните успяваха да получат дипломи на настройчици. А момчето, макар и да е свястно, няма склонност към техника.

— Възможно е, сине. Всичко е възможно.

— Но мога ли именно аз?

— Не знам — отговори Керин с цялата откровеност, на която беше способен.

— Голяма работа, аз и без това не искам да стана майстор-настройчик — каза момчето, като разбра, че е получило отрицателен отговор. — Искам да стана летец-космонавт.

— Летец-космонавт ли, Били? — намеси се Лила, влизайки в стаята. — Но ние нямаме такива.

— Имаме — възрази Били. — В училище ни казаха, че правителството възнамерява да изпрати няколко души на Марс.

— Казват го вече сто години — каза Керин, — но и досега правителството не е направило нищо.

— Този път ще пратят.

— Защо толкова ти се иска да отидеш на Марс? — попита Лила, като намигна на Керин. — На Марс няма хубави момичета.

— Момичетата не ме интересуват. Искам просто да отида на Марс.

— На теб няма да ти хареса там, мили — каза Лила. — Това е отвратителен затънтен край и там няма въздух.

— Там има въздух, макар и малко. Искам да замина за там — мрачно настояваше момчето. — Тук не ми харесва.

— Това пък какво е? — попита Керин и се надигна в креслото. — Какво искаш още? Липсва ли ти нещо?

— Не, сър. Имам всичко което ми е нужно. — Когато Били го наричаше „сър“, Керин знаеше, че нещо не е в ред.

— Слушай, сине, на твоите години и на мен ми се искаше да замина за Марс. Привличаше ме романтиката. Дори мечтаех да стана майстор-настройчик.

— Защо не стана?

— Е, пораснах. Разбрах, че има и по-важни работи. Отначало изплатих дълга, който беше останал от баща ми, а след това срещнах майка ти...

Лиля се изкикоти.

— ... и реших да създам семейство. Същото ще стане и с теб. Ще платиш своя дълг и ще се ожениш като всички хора.

Били помълча, отметна черните си коси от челото — прави като на баща му — и си облиза устните.

— Откъде имам дългове, сър?

Керин предпазливо му обясни. Разказа му за предметите, които са необходими за цивилизования живот на цялото семейство, и колко струват те. Как се изплащат. Как е възникнеш обичаят синът да поема част от родителския дълг, щом навърши пълнолетие.

Мълчанието на Били дразнеше Керин. Момчето сякаш го упрекваше. А той бе работил дълги години като роб, за да осигури на това неблагодарно пале всички прелести на комфорта.

— Сине — рязко каза той, — ти си учил история в училище, нали? Добре. Значи знаеш какво е било в миналото. Войни. Би ли ти харесало, ако те накарат да воюваш?

Момчето не отговаряше.

— Или би ти харесало да превиваш гръб по осем часа на ден над работа, с която трябва да се справя машината? Или винаги да гладуваш? Или да мръзнеш и да стоиш мокър под дъжда, без да имаш убежище?

Той почака отговор, не го дочака и продължи:

— Ти живееш в най-щастливия век, който е познавало човечеството. Заобиколен си от всички чудеса на изкуството и науката. Най-изтънчената музика, най-хубавите книги, най-великите творения на изкуството — всичко е на твоите услуги. Остава ти само да натиснеш копчето. — Гласът му стана по-мек. — За какво мислиш?

— Просто си мисля, как ще мога да отида сега на Марс — отговори момчето. — Искам да кажа — с дълговете. Едва ли мога да се отърва от тях.

— Разбира се, не.

— Може би ще успея да се промъкна тайно в някоя ракета.

— Ти няма да направиш това.

— Разбира се, не — каза момчето, но гласът му не беше съвсем уверен.

— Ти ще останеш тук и ще се ожениш за някое много хубаво момиче — подхвана майка му.

— Разбира се, ще остана — каза Били. — Разбира се. — Той неочаквано се ухили. — Аз просто така си говорех за Марс. Просто така.

— Много се радвам — отговори Лила.

— Забравете какво съм дрънкал тук — помоли Били с измъчена усмивка. Стана и презглава се втурна нагоре.

— Сигурно е отишъл да си играе с ракетите — каза Лила. — Ама че дяволче.

Мистър и мисис Керин спокойно вечеряха, а след вечеря мистър Керин трябваше да отиде на работа. Този месец беше в нощна смяна. Той целуна жена си, седна в реактобила и с оглушителен рев се понесе към завода. Автоматичната врата позна Керин и се отвори. Той паркира реактобила и влезе в сградата.

Автоматични стругове, автоматични преси — всичко автоматично. Заводът беше огромен и светъл; машините тихо бръмчаха — те вършеха своята работа и я вършеха много добре.

Керин се доближи до края на монтажния конвейер за автоматични перални машини: трябваше да приеме смяната.

— Всичко наред ли е? — попита той.

— Разбира се — отговори колегата му. — Цяла година няма брак. В тези нови модели има монтирани гласове. Тук липсва сигналната лампа на старите.

Керин седна и зачака пристигането на първата перална машина. Работата му беше съвсем проста. Седеше си на мястото, а покрай него минаваха машините. Той натискаше едно тяхно копче и проверяваше

дали всичко е наред. Всичко неизменно беше наред. След като минеха през неговия контрол, машините отиваха в отдела за опаковка.

Качена на дълга ролкова шейна, пристигна първата машина. Керин натисна копчето, което се намираше отстрани.

— Готова за пране — каза пералната машина.

Керин превъртя ключа и пушна машината по-нататък.

Това момче, помисли си Керин. Дали няма да се уплаши от отговорността, когато порасне? Ще стане ли зрял човек и ще заеме ли мястото си в обществото? Керин се съмняваше в това. Момчето бе роден бунтовник.

Но тази мисъл не го разтревожи особено.

— Готова за пране. — Друга машина премина.

Керин си спомни нещо за Милър. Този обичащ живота човек вечно говореше за други планети, постоянно се шегуваше, че ще полети за някоя от тях и ще установи там някакъв ред. Но никъде не отлетя. Самоуби се.

— Готова за пране.

На Керин му предстояха осем часа работа; готвейки се за тях, той отпусна малко колана си. Осем часа ще трябва да натиска копчетата и да слуша как машините съобщават, че са готови за пране.

— Готова за пране.

Той натисна копчето.

— Готова за пране.

Мислите на Керин блуждаеха някъде далеч, впрочем, и работата му не изискваше особено внимание. Сега той разбра какво именно го гнети непрекъснато.

Не му се харесваше да натиска копчета.

Публикувано в списание „Наука и техника за младежта“, брой
1/1967 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.